

Miesten tasa-arvo ry:n lausunto lapsenhuoltolain uudistamisesta OM 31/41/2015

Taustaa

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, jota Suomi on sitoutunut noudattamaan, velvoittaa sopimukset kunnioittamaan lapsen oikeutta tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Lasta ei saa tahtonsa vastaisesti erottaa vanhemmistaan paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista.

Nykyisin lapsen etu ei Suomessa aina toteudu erotilanteissa, vaan lapsi saatetaan erottaa kokonaan toisesta vanhemmastaan ja hänen suvustaan. Näissä tapauksissa lapsi asuu yleensä äitinsä luona ja menettää yhteyden isäänsä. Niinpä erotilanteiden huono hoitaminen on ongelmallista paitsi lapsen edun, niin myös sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. Yhdenvertainen vanhemmuus, josta Suomessa usein puhutaan, unohtuu helposti eroriidoissa. Yhä edelleen ajatellaan, että äiti olisi automaattisesti, vain sukupuolensa vuoksi, ensisijainen ja parempi vanhempi lapselle.

Uuden lain on korostettava tasa-arvoista vanhemmuutta. Sen on perustuttava lapsen edulle. Lapsen etu on lähtökohtaisesti se, että hän vanhempiensa eroamisesta huolimatta voi säilyttää, ylläpitää ja kehittää tasapainoisesti suhdettaan molempiin vanhempiinsa. Lapsi ei saa joutua sijaiskärsijäksi tai välikappaleeksi vanhempien keskinäisissä riidoissa. Vanhempien on vastuullisina aikuisina asetettava lapsen oikeudet ja hyvinvointi heidän omien mielihalujensa ja etujensa edelle. Vanhempien on eron jälkeen varmistettava, että lapsi saa jatkaa eron jälkeenkin elämäänsä mahdollisimman tuttuun ja turvalliseen malliin. Jos tämän toteutuminen edellyttää joustavia ratkaisuja, on vanhempien joustettava, ei lapsen.

Lähtökohdaksi otettava vuoroasuminen

Erotilanteissa pitää ottaa lähtökohdaksi vuoroasuminen. Kun lapsi viettää vähintään 35 % ajastaan myös toisen vanhemman luona, voidaan puhua vuoroasumisesta. Jaottelusta lähi- ja etävanhempiin on luovuttava. Vuoroasumisen edellytyksenä ei tarvitse pitää vanhempien hyviä välejä tai heidän valmiuttaan solmia keskinäistä sopimusta vuoroasumisesta, vaan vuoroasumisen pitää automaattisesti olla aina ensisijainen ratkaisu erotilanteissa. Poikkeaminen vuoroasumisesta on sallittava vain molempien vanhempien yhteisellä ja vapaaehtoisella päätöksellä tai silloin kun

käytännön syistä sen toteuttaminen olisi selvästi mahdotonta tai kiistatta lapsen edun vastaista. Vuoroasumisen piirissä olevalla lapsella on oltava mahdollisuus kahteen viralliseen osoitteeseen, jotta lapsella ja hänen perheellään olisi kummassakin osoitteessa oikeus mm. koulukuljetuksiin ja asumistukeen.

Mikäli vuoroasuminen ei ole mahdollista, on varmistettava, että lapsella on oikeus viettää aikaa sen vanhempaansa, jonka luona hän ei vakituisesti asu, kanssa mahdollisimman usein ja vaivattomasti. Suotavaa toki olisi, että molempien vanhemmat voisivat asua niin lähellä toisiaan, ettei lapsen sosiaalinen piiri missään vaiheessa kärsisi. Tapaamisen sijasta laissa tulisi käyttää määrettä luonaolo, kun kyse on vanhemman ja lapsen yhdessäolosta. Terminologia tukisi tasavertaista vanhemmuutta ja vanhempien yhdenvertaista kohtelua. Tapaamisoikeus on voitava laajentaa koskemaan myös muita lapselle läheisiä sukulaisia, kuten isovanhempia. Tapaamiskustannuksista on molempien vanhempien vastattava yhdessä.

Vanhemmat on lailla velvoitettava huolehtimaan siitä, että lapselle tärkeitä ihmissuhteita vaalitaan ja että lapsen oikeus tavata näitä läheisiään toteutuu. Vanhempien on informoitava toisiaan muutoistaan ja vanhemmilla on oltava oikeus tietää asioista, jotka ovat lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta olennaisia. Esimerkiksi koulujen ja neuvoloiden on kaikissa tilanteissa varmistettava, että yhteydenpito molempiin vanhempiin toimii. Huoltajuudesta ja vuoroasumisesta tehtyjen sopimusten noudattamista on seurattava viranomaisten toimesta. Huoltokiusaamisesta tai vuoroasumissopimuksen rikkomisesta tulee seurata uhkasakko.

Vieraannuttaminen on kriminalisoitava

Vieraannuttaminen on kriminalisoitava. Jos yksi vanhempi estää lasta tapaamasta toista vanhempaansa tai yrittää manipuloida lapsen kieltäytymään näistä tapaamisista, on viranomaisten puututtava asiaan lapsen edun nimissä. Laissa on selvästi ilmaistava, ettei vieraannuttamista hyväksytä. Laissa on myös selvästi linjattava, kenelle vastuu vieraannuttamiseen puuttumisesta kuuluu ja miten puuttuminen toteutetaan. Vaikka vanhempien välillä olisi riitoja, on lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa turvattava. Vieraannuttaminen on lapseen ja toiseen vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa.

Työryhmän väitteet siitä, että vieraannuttaminen olisi jotenkin poikkeuksellisen hankala rikos määriteltäväksi tai että näyttökysymykset olisivat vieraannuttamistapauksissa poikkeuksellisen vaikeita, eivät ole vakuuttavia. Vieraannuttamisen määrittely ja sen todistaminen onnistuvat siinä missä ne ovat onnistuneet vainoamisenkin kohdalla. Kriminalisointi ei tietenkään estäisi ennalta kaikkia vieraannuttamistapauksia, mutta rikoslain tarkoitus ei ole olla ainoastaan ennaltaehkäisevä, vaan se tarjoaa myös keinot lopettaa rikollinen toiminta. Työryhmän näkemys, jonka mukaan vieraannuttamisen syyllistyisivät vain mielenterveysongelmista kärsivät, on pelkkää spekulatiota.

Pelkkiin sopimukseen ja vanhemmille asetettaviin velvoitteisiin luottamalla ei saavuteta samaa tehoa. Laissa on varauduttava ennalta siihen, että vanhemmat, joiden välit erotilanteessa saattavat olla varsin kireät, eivät välttämättä kykene aina ajattelemaan ensisijaisesti lapsen etua tai pitämään kiinni yhdessä sovituista sopimuksista tai edes kunnioittamaan tuomioistuimen päätöksiä. Lainsäädännössä on varauduttava näihin tilanteisiin jo ennalta.

Nykyään sopimusten rikkomisesta tai muusta huoltokiusaamisesta ja jopa vieraannuttamisesta voi selvitä ilman seuraamuksia. Pahimmassa tapauksessa huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen voivat jopa johtaa niitä harjoittavan vanhemman palkitsemiseen, kun viranomaiset siunaavat hänen toimillaan aikaansaamaansa tilanteen. Vakiintuneiden olosuhteiden turvaamisen muutoksilta katsotaan nyt olevan lapsen edun mukaisia, vaikka nuo olosuhteet olisi saatu aikaan estämällä lasta viettämästä aikaa toisen vanhemmansa luona tai manipuloimalla lapsi noita tapaamisia vastustamaan. Tähän täytyy tulla muutos. Vieraannuttamiseen kriminalisointi, vaikka se oikeustapauksiin johtaisikin, on nimenomaan lapsen edun mukainen ratkaisu, sillä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa taatut oikeudet on turvattava jokaiselle lapselle. Oikeudenkäynti on lapselle pienempi paha, kuin vanhemman menettäminen.

Muita huomioita

Lapsen kuuleminen ja lapsen oman mielipiteen kunnioittaminen on olennaista. On kuitenkin huomioitava mahdollisuus, että vanhemmat saattavat manipuloida ja painostaa lapsia. Lapsen kuulemisessa on erityisesti löydettävä asiantuntijuutta tunnistamaan vieraannuttamisesta ja huoltokiusaamisesta kertovat merkit.

Huoltajuutta ja tapaamisoikeutta koskevia oikeudenkäyntejä on nopeutettava, istunnot on järjestettävä viivytyksettä ja toistuvista oikeudenkäynneistä on päästävä eroon. Tehokkaimmin turhia oikeusprosesseja karsitaan sillä, että oikeudenkäyntikuluista kantaa riskin jokainen itse.

Vuoroasumisen ottaminen lähtökohdaksi johtaa siihen, että lapsilisät on maksettava puoliksi molemmille vanhemmille. Elatusmaksuissa tämä on tietenkin myös otettava huomioon, ja niiden poistamista kokonaan tulee harkita. Vuoroasumisen myötä riitely elatusmaksuista vähenisi todennäköisesti selvästi.

Huoltoriitatilanteiden selvittäminen oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti edellyttää viranomaisilta asiantuntemusta ja puolueetonta asennetta. Erityisesti tämä korostuu ratkaisujen perusteena olevaa olosuhdeselvitystä laadittaessa. Olosuhdeselvitysten on oltava nykyistä parempilaatuisia ja perusteellisempia. Huomiota on kiinnitettävä etenkin siihen, pyritäänkö riitatilanteessa käyttämään perusteettomia perheväkivaltasyytöksiä lyömäaseena toisen vanhemman leimaamiseksi ja vieraannuttamiseksi lapsestaan. Syytösten totuudenmukaisuus on selvitettävä. Vanhempien keskinäisen vuorovaikutuksen tallentaminen (esim. äänitallenne) ja käyttäminen mahdollisissa oikeudenkäynneissä on sallittava lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvissä asioissa manipuloinnin ja väärin syytösten ehkäisemiseksi.

